

τ Veronikan

Nr 4/2013

T-Veronikan

Årgång 18 nr 4/2013

T-Veronikan ges ut av Örebro Läns Botaniska Sällskap. Bidrag till tidningen, synpunkter på innehållet och tips om botaniska händelser mottages tacksamt av redaktionen. Citat ur T-Veronikan får göras, om källan anges. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Ansvarig utgivare

Per Erik Persson

Redaktion

Gunilla Dahlén 070-325 36 22
dahlen.gunilla@gmail.com

Lena Bjärmark 0701-75 71 25
bjarmark@gmail.com

Daniel Gustafson 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Arne Holmer 0582-407 58
arne.holmer@telia.com

Björn Nordzell 019-24 40 31
bjorn.nordzell@telia.com

Material skickas till:
teveronikan@gmail.com

Omslagsbilder

Mistel *Viscum album* är en halvparasitisk, klotformig buske som i Sverige uteslutande växer på lövträd, i Mellaneuropa även på gran och tall. Det största beståndet i vårt land finns i Västeråstrakten. Tvåbyggare. Blommar redan mars - april. Blommornas äppelliknande doft lockar till sigflugor och andra insekter som fungerar som pollinatörer. De bärlika, klotrunda stenfrukterna har ett mycket klabbigt fruktkött. Fröet sprids mestadels av trastar, framför allt av dubbeltrasten *Turdus viscivorus*, som fått sitt namn på grund av sin förkärlek för dessa frukter. Se artikel på sid 5.

Matlummer *Lycopodium clavatum* har liksom plattlummer *L. complanatum* sporax på långa skaft. De långa dekorativa revorna har länge varit populära som julprydnader, men får nu inte längre samlas för försäljning.

Text och illustrationer: Björn Nordzell

Manusstopp för
T-Veronikan

nr 1/2014 20 januari

Utgivningsplan:

4 nr, febr, april, sept, dec

Annonspriser, kr:

	1 inf	2-4 inf
Helsida	1000	800
Halvsida	700	600
Kvartssida	500	400
Åttondel	350	300

ISSN 1402-2419

Ordföranden har ordet

Per Erik Persson.

Landskapets mångfald har minskat

När Örebro Läns Botaniska Sällskap grundades 1963 var mångfalden ekosystem i landskapet större än nu. Betade skogar, ogödslade slätter- och betesmarker har till stor del övergått till virkesproduktions-skogar. Innan detta kulturlandskap i våra trakter växte fram på medeltiden fanns större vilda gräsätare, uroxar, älg och hjortar som betade ungefär som kreaturen. Möjliga växtplatser för arter bundna till slätter- och betesmarker har blivit färre och färre.

Landskapet har förenklats till hävdad åker och skogar för virkesproduktion. Det minst påverkade i landskapet är de större våtmarkerna som för det mesta fått behålla sin prägel.

Från min ungdom i Viker minns jag de betade skogarna där markens gräs och örter var kortsnaggade i gläntor och på kolbottnar och där kreaturen åt svamp på hösten. Det fanns kvar en del slätterhagar och ogödslade beten och gräset i de öppna dikena slogs.

Vinterfodret till kreaturen var ännu värdefullare om man går längre bakåt i tiden. Då kunde man slå våtmarker och använde skära

för att ta vara på gräsen inne i buskarna i slättermarken. Man tog löv på eftersommaren. Men i Bergslagen hamlade man inte utan högg ner hela trädet. Troligen beroende på att björk, som var det vanliga trädet i slätterhagarna, inte går att hamla. Vintertid gav man ibland hästgödseln till korna och deras gödsel till grisarna för att ta tillvara den näring som kan ha blivit kvar när fodret passerat djurens magar.

Att hävda den här typen av kulturskapad natur drar stora kostnader. Kvar som hävdade finns nästan bara det som skyddats som naturreservat. Det är nu angeläget att ta tillvara och hävda de områden som finns kvar. Men för att sådan natur skall vara särskilt attraktiv krävs liksom för urskogsartad skog att den har lång kontinuitet.

Vena hage på kalkgrund i Viker är ett sådant objekt med lång kontinuitet där det finns ett flertal rödlistade växter och ängssvampar. Men det finns också ett flertal andra objekt värda att satsa på. Vi ser fram mot en ökad satsning av ålderdomliga kulturmarker i vårt landskap.

Fråga från valberedningen

Valberedningen har inlett sitt arbete inför årsmötet 2014. Vi ska ta fram förslag till de olika funktionärerna inom ÖLBS. Har du synpunkter, idéer, förslag på personer till styrelseposter m.m. Du kanske själv vill kandidera till styrelsen eller som revisor? Vi i valberedningen tar tacksamt emot alla förslag och ideer, som kan vara till hjälp i vårt arbete.

Kontakta Margareta Olsson på tfn 019-22 75 64 eller Michael Andersson på tfn 019-33 59 54, 073-05 23 675 eller epost: primus@telia.com

Till minne av Ingrid Engström

Text och bild: Arne Holmer.

Det har blivit ett stort tomrum i Örebro Läns Botaniska Sällskap. Ingrid Engström har lämnat oss för alltid efter en kort men intensiv sjukdomsperiod.

Vi två möttes första gången någonstans vid Norges blomsterberg Knuthöa i Dovrefjäl- len för många år sedan. Ingrid och hennes make Sven deltog i en studiecirkel i Örebro biologiska förening som studerade fjällväx- ter där i några dagar. Jag märkte genast att Ingrid var en person med stora kunskaper och ett brinnande intresse för de vilda blom- morna.

Något senare blev hon medlem i Botaniska Sällskapet. Hon visade sig snabbt vara en mycket aktiv medlem. Det dröjde inte länge förrän hon med energi och stort intresse för floran engagerade sig i föreningens verk- samhet på många olika områden. Ingrid startade nybörjarkurser i studiecirkelform där deltagarna fick lära sig hantera en flora och öva examinering av växter. På så vis fick Sällskapet genom Ingrids entusiasm flera nya medlemmar. Hon valdes in i sty- relsen och snart axlade hon det ansvarsfulla ordförandeskapet i föreningen. Med henne i ledningen har vi haft ett rikt program med föredrag och exkursioner varav flera vecko- långa expeditioner till olika delar av vårt land, till Jämtland, Halland, Öland och Dalsland för att nämna några.

Hon månade om det stora Örebroherbariet som Sällskapet tagit som uppgift att förvalta (tidigare Karolinska skolans herbarium). På olika sätt försökte hon ordna en bra lokal för herbariet och såg till att det sköttes på bästa sätt. Hon deltog även tillsammans med maken Sven i länets floraövervakning i samarbete med länsstyrelsen. Ingrid hade ögonen med sig och upptäckte nya arter för Närke. På många sätt tog hon del i arbetet med att få fram en ny Närkeflora. När Bota- niska Sällskapet fick det stora uppdraget att svara för värdskapet vid SBFs Botanikdagar i Närke arbetade Ingrid med stor kraft för att genomföra det på ett lyckat sätt.

Efter att ha lämnat över ordförandeklubban till andra var hon i många år en ambitiös

redaktör för T-Veronikan, vår lilla fören- ingstidning, som med tiden under hennes ledning blev allt vackrare och innehållsri- kare. Med all rätt utnämndes hon till heders- medlem i Botaniska Sällskapet. In i det sista medan hon kämpade mot sin sjukdom har hon varit en drivande redaktör för tidningen.

Vi minns Ingrid som en klok och varm per- son som generöst upplät sitt hem för många möten i olika ärenden, redaktionsmöten, styrelsemöten och kommittén för den nya Närkefloran. Genom sitt vänliga och kloka sätt överbryggade hon motsättningar, vann många vänner och entusiasmerade oss till insatser för Botaniska Sällskapet.

Tomrummet är stort efter Ingrid och jag saknar en fin vän som jag lärde känna på senare år.

Ingrid Engströms minnesfond

Örebro läns botaniska sällskap har fått gåvor på 8100 kronor vid Ingrid Engströms bort- gång. Styrelsen har beslutat placera medlen i en fond "Ingrid Engströms minne". De kommer framdeles att användas på ett sätt som står i samklang med hennes intressen. Vi tackar alla givare varmt för gåvorna.

Bevis för mistelns obrutna förekomst i Sverige

Text och bild: Claes U. Eliasson

Ibland räcker det inte med bara en tråd för att säkert hålla ihop något, men med ytterligare en tråd ökar styrkan direkt. Det vet alla som blickat igenom ett nålsöga.

Med denna ingress vill jag öppna för att en förenad kunskap från botanikers och entomologers kunskapsområden kan ge starkare bevis eller bättre indikationer för åsikter man spekulerat i länge, speciellt vad gäller arters obrutna förekomst i landet. Botaniker har använt sig av pollenanalyser för att stödja slutsatser som befinner sig bortom vårt historiska nedtecknande. Däremot ser jag inte att botaniker använt sig av argumentet förekomst av monofaga insektsarter knutna till en specifik växtart då det ifrågasatts huruvida växtartens inhemska förekomst varit kontinuerlig. Det finns dock ett stort antal insekter vars spridningsförmåga är så begränsad att de kan anföras som bevis för värdväxters långa och obrutna förekomst i en region alltsedan den forntid då växten fanns utan större luckor i en sammanhängande utbredning till Mellaneuropa.

Jag har med stort intresse tagit del av innehållet i den nyutgivna Närkes flora (Löfgren, 2013), vilket lett fram till en del funderingar. En växtart som alltid legat mig varmt om hjärtat är mistel *Viscum album*. Inte för min glädje i pussandet under en sådan, utan därför att jag inträdde i mina tonår och samtidigt fick ett för varje år allt starkare naturintresse medan jag bodde i Kungsör. Där växer Mellansveriges västligaste rikare förekomst av mistel. Jag har då och då återbesökt Kungsörstrakten och sett att misteln i stort sett fortfarande bara växer på platser inom Kungsörsorten varifrån man har utsikt över Galten, den innersta delen av Mälaren. Jag har tolkat detta som att sjövattnets inflytande på lufttemperaturerna har varit avgörande. Närhet till öppet vatten leder till en jämnare temperaturminskning under hösten. Sannolikt gynnar detta mistelbärens sena utveckling och ger en lämplig ”invintring” av både växt- och fröutveckling genom en stabilare övergång mot vinter. En enstaka period med stark kyla i november kan för lång tid framöver sannolikt slå ut både

mistel och flera insektsarter som har samma relikartade utbredning som denna i Mälarenregionen om de exempelvis skulle försöka etablera sig mer avlägset från öppet vatten.

För misteln finns det förstås undantag och ett sådant är lokalen vid Skäftruna väster om Kungsör (Löfgren, 2013). Denna förekomst befinner sig ovanför en ganska skarp förkastning som vetter mot Arbogaåns dalgång. Den var möjligen inte känd av Malmgren (1982) som i sin tur främst stödde sig på uppgifter lämnade av Anton Hamrin. Han var under 1950-talet Kungsörs-traktens mest framstående botaniker. Själv bodde jag i Kungsör 1965–1969 och under cykelturer på alla småvägar i trakten hade jag då noterat alla förekomster av mistel. Den vid Skäftruna såg jag aldrig och den kan ha uppstått senare genom att man flyttat dit ett infekterat äppleträd från Kungsör.

Att misteln skulle vara på väg att breda ut sig mot Närke är kanske lite väl optimistiskt (Löfgren, 2013). Spridningsradien verkar vara liten och man ser oftare ett större antal mistlar i ett enstaka träd än i samtliga träd av rätt arter i samma omgivning. Det tolkar jag som att fåglarna som äter bären och sprider fröna återplanterar frön på samma träd där de plockats. Fröna ligger inkapslade i ett klabbigt slem – viscin. Fåglarna som äter fruktköttet kan inte bara spotta ut fröet utan måste smeta av det mot en gren. Fröet kan också följa med genom tarmsystemet med bevarad grobarhet (Lagerberg 1947–49). Det senare skulle i bästa fall kunna leda till långdistansspridning, men detta förefaller ske mycket sällan.

Det är främst trastar som äter mistelbären. Grupper av dubbeltrast *Turdus viscivorus* stannar regelbundet upp vid de rika förekomsterna av mistelbär på Mälareöarna under flyttningen (Roland Tuvander pers. komm. och rapporteringen på Artportalen, Svalan). Både på engelska och tyska heter denna trast

(fritt översatt) misteltrast. De trädslag som främst utnyttjas av mistel i vårt land är lind, lönn, apfel och numera också popplar i Västerås stad. Anton Hamrins sonson var min lekkamrat under skolårens mellanstadium och vi försökte förgäves plantera mistelfrön på äppleträden i Hamrins trädgård som låg på rätt sida av Kungsör mot Galten.

Både Löfgren och Malmgren hänvisar till Erik Almquist som auktoriteten på mistel. Denne hade ett nära samarbete med Hamrin. Almquist (1964) hävdar tvärt emot andra, bl.a. Bertil Walldén (1961), som talat för att misteln är en relik från värmetiden, att den dött ut och återinplanterats vid säterier och kronogods under 1600-talet. Han stödjer

Denna lind vid kyrkan i Kungsör hade som enda grönska kvar mistlarna då vi besökte platsen 21 juli 2012. Det är osäkert om linden ännu lever.

sig på att mistelpollen upphör för ca 2000 år sedan i undersökta torvlager i ett antal myrar och igenväxta sjöar i mellersta delen av östra Västmanland. Malmgren (1982) menar dock att andra pollenanalyser från Floranområdet i norra Uppland visat att mistel där funnits fram till bronsåldern och sannolikt till vikingatiden. Han är mer benägen att tro att mistel kvarlevt, om än med en liten förekomstare, och beskriver i Västmanlands flora hur landskapet under 1700-talet var fullständigt trädlöst i Mälardalen med undantag för öarna och områden närmast slott och kronogårdar. Han menar vidare att det samtidigt är fullt möjligt att enstaka mistlar kommit in med smittade importerade fruktträd. Att så varit fallet med en del tillfälliga förekomster i Sydsverige är troligt (Ingelög & Ljungstrand 1998).

Som läkeväxt och för andra ”magiska” egenskaper eftertraktad har mistel skördats under lång tid och den fridlystes därför i Sverige redan före 1940-talet. Traditionen att hänga en mistel över tröskeln i juletid, för att man skulle kunna stjåla sig en kyss av den inträdande, kanske inte är så gammal. Men så sent som 1975 ertappades misteltjuvar med 700 nedskurna mistlar från Mälardalens län (Malmgren 1982).

Om följande information hade varit tillgänglig under 1960-talet hade kanske större enighet kunnat råda rörande mistels obrutna ursprung i Sverige. För mindre än tio år sedan nåddes svenska entomologer av nyheten att man i den likaså isolerade förekomsten av mistel i Oslofjorden upptäckt den monofaga bladloppan *Cacopsylla visci*. Man gick nu till verket med stegar och i Högsby kommun i Småland med en inhyrd skylift för att nå upp till de högt växande mistlarna i äldre lindar. Entomologerna påträffade i september 2007–2008 *Cacopsylla visci* på fem lokaler i Västmanland, Uppland och Småland. De flesta påträffades på mistlar med rikligt av bär och enbart i solexponerade miljöer. Bladloppan påträffades främst på lindarnas mistlar, men i ett fall

också på mistel på äppleträd i Uppland. I Högsby påträffades överraskande ännu en insektsart som är helt monofag på mistel, skinnbaggen *Pinalitus viscicola* (Struwe m.fl. 2009). Entomologerna menar att det är osannolikt att dessa två insektsarter skulle ha nått Sverige genom inplantering av mistel eller införsel med enstaka smittade träd. Man levererade nog inte träd om mistlarna vuxit sig synliga (förf. komm.). De menar att dessa fynd styrker åsikten att mistel har en obruten förekomst i Norden och att främst klimatförsämringen sedan vikingatiden gjort att den nu har en mer begränsad utbredning. Det är dock tänkbart att misteln försvinnande i forntiden från främst Danmark och Skåne kan ha berott på förföljelse eller skörd för försäljning – något att tänka på då ni pussas under misteln till jul.

Referenser

- Almquist, E. 1964: Är misteln inhemsk i Sverige? *Svensk Botanisk Tidskrift* 58.
- Ingelög, T. & Ljungstrand, E. 1998: Fakta-
blad *Viscum album* – mistel. sid. 857–858.
- I: Aronsson, M. (red.). 1999, *Rödlistade kärlväxter i Sverige – Artfakta*, vol. 2. Art-Databanken, SLU, Uppsala.
- Lagerberg, T. 1947-1949: *Vilda växter i Norden*. Tredje upplagan. Stockholm.
- Löfgren, L. 2013: *Närkes flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Malmgren, U. 1982: *Västmanlands flora*. Svensk Botanisk tidskrift, Lund.
- Struwe, I., Gertsson, C. -A. & Coulianos, C. -C. 2009: Två insekter monofaga på mistel nyupptäckta i Sverige; bladloppan *Cacopsylla visci* (Curtis, 1835) (*Hemiptera*, *Psyllidae*) och skinnbaggen *Pinalitus viscicola* (Puton, 1888) (*Hemiptera*, *Miridae*). *Entomologisk Tidskrift* 130 (3–4): 155–160.
- Walldén, B. 1961: Misteln vid dess nordgräns. *Svensk Botanisk Tidskrift* 55.

Jubileumsexkursion till Harge uddar, 10/8 2013

Text: Elisabeth Kocken. Bild: Elisabeth Kocken och Elvi Eriksson.

I strålände solsken träffades vi för en blomsterpromenad på Harge uddar vid Vätterns norra hörn, liksom för 50 år sedan under Gunnar Hallins kunniga ledning.

Första stoppet gjordes i en stor hage vid en liten klippa. Där växte bland annat en fin tuva svartbräken *Asplenium tricomanes*, harmmynta *Satureja acinos*, gulmåra *Galium verum*, vägtistel *Cirsium vulgare* och förstås lite gul fetknopp *Sedum acre*.

Därefter fortsatte promenaden ner mot stranden där det blev kuperat och mer skogslikt med träd som skuggade marken. På vår promenad kunde vi notera trolldruva *Actaea spicata*, bergmynta *Satureja vulgaris*, ormbär *Paris quadrifolia*, stenbär *Rubus saxatilis*, bergslok *Melica nutans*, slankstarr *Carex flacca*, blodnäva *Geranium sanguineum*, getrams *Polygonatum odoratum*, besksöta *Solanum dulcamara* och kärleksört *Hylotelephium telephium*. Efter en del klättrande och letande bland klipporna lyckades vi också hitta dagens höjdpunkt murrutan *Asplenium ruta-muraria*.

Sedan kom vi fram till en vik där stranden var långgrund och terrängen var lite flackare. Där växte ängsvädd *Succisa pratense*, underviol *Viola mirabilis*, styvfibbla *Hieracium* sect. *Tridentata*, olvon *Viburnum opulus*, fackelbloms-

ter *Lythrum salicaria*, rödkämpar *Plantago media*, backtimjan *Thymus serpyllum*, flockfibbla *Hieracium umbellatum* och gullklöver *Trifolium aureum*. Vartefter vi fortsatte blev det alltmer stenigt och kuperat. Där i strandkanten växte frossört *Scutellaria galericulata*, pors *Myrica gale*, björnbär *Rubus* sp. och hampflokel *Eupatorium cannabinum*.

Därefter vidtog en promenad i rejält kuperad terräng för att leta efter en bra bad- och lunchplats. Runt oss där vi gick växte en hel del lavar och mossor. Till sist hittade vi ett ställe där det inte var för brant för att ta sig ner till vattnet. Oj, vilken belöning vi fick!! Lagom höga vågor och ett ljummet klart härligt Vätternsvatten. En kattfot *Antennaria dioica*, kunde vi också notera på vår badklippa. Efter en mysig lunchstund tog vi en genväg genom en blåbärsrisskog tillbaka mot bilarna. Sista stoppet blev vid en björk med snygga larvgångar av barkborre.

Tack Gunnar för en fin guidning och en trevlig lördag.

Besksöta.

Harmmynta.

Svartbräken.

Hampflockel.

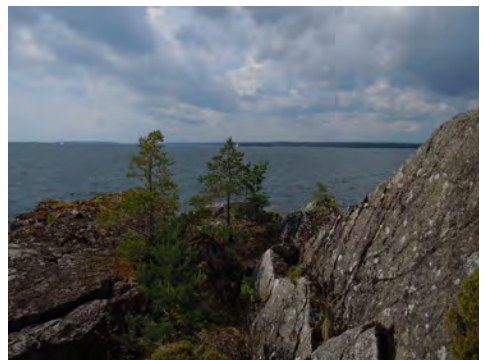
Larvgångar av barkborre.

*Gunnar Hallin, Elvi Eriksson och Berit Ragné vid Vänne-
viken, Harge uddar.*

Gunnar Hallin och Elvi Eriksson.

Utsikt över Vättern.

Botaniska Sällskapet firade sin 50-åriga tillvaro i Sixtorps naturreservat den 15 juni

Text och bild: Arne Holmer.

Vår ordförande Per Erik Persson öppnade sammankomsten och hälsade oss välkomna. Vädrgudarna var på gott humör och lät solen skina och värma oss. Vi var ungefär 20 deltagare. – Sixtorp är ett relativt nytt naturreservat i södra delen av Kilsbergen. – Bland deltagarna fanns Birgit Fredriksson, 95 år. Hon var en av initiativtagarna till Sällskapet för 50 år sedan. Här sitter hon i mörk hatt med ryggen mot kameran. – Per Erik var också en av de första medlemmarna i Sällskapet.

Dagen till ära hade Elisabet Kocken gjort en god och vacker ”blomstertårta”. – Efter att kaffe, tårta mm gott avnjutits tog Daniel Gustafson över kommandot. Han berättade om platsen och reservatet och drog sedan iväg med oss på en vandring i omgivningarna.

En flock vackra vita kor betade förnöjt och höll hagarna öppna, en förutsättning för en vacker och rik blomsterflora. I en angränsande ängsmark fann vi bl.a. orkidén grönvit nattviol. I ängen får korna inte beta, först ska ängen slå, helst med lie. – Bergslagsleden går genom reservatet. Här finns också kulturella värden. Anslagstavlor berättar om forna tiders bergsbruk, om hyttor som en gång i tiden drivits med kraften från bäcken som rinner ned mot sjön Multen. Vi vandrade bitvis över slagghögar, rester från gammal masugnsdrift.

Här står vi nere vid sjön Multen på delvis glasartad slagg från bergshanteringen i Gammelhyttan. – Daniel och Owe resonerar om skillnaden mellan vattenmåra och sumpmåra.

Michael lär oss att glatt daggkäpa har kala blad som ger en gummiliknande känsla när man gnuggar dem lätt. – Reservatet erbjuder olika miljöer, hagar, ängar och lundar. Daniel leder oss här in i skuggig grönska och vi gick en stund bredvid en friskt porlande liten bäck, den som uppdämd en gång drivit blåsbälgarna i hyttan.

Svampnotiser 2013

Text och bild: Herbert Kaufmann.

Onekligen varierar svamptillgången kraftigt från år till år. För året 2013 kan man utan tvekan säga att det var ett "dåligt" svampår.

Den långa fina och torra sommaren bidrog till att svamparna helt enkelt inte ville visa sig. Nederbörden föll under året framför allt i de västra delarna av landet, även östsidan och speciellt Norrland fick betydligt mera nederbörd. Sveriges centrala delar med Närke och västra Sörmland torkade förmågen ut under sommar-månaderna (se nedan SMHI nederbördsdata för september 2013 och 2012, <http://www.smhi.se/klimatdata/meteorologi>).

Svampåret började som vanlig med bombmurklorna som redan under snösmältningen vågar sig fram. Bommurklor växer i granskogar på barrförnan som skall vara ganska tjock. Inga tallbarr får finnas bland granbarren för då trivs inte bombmurklan.

Vi har i Örebro län noterat sex lokaler där det växer bombmurklor:

- Mantorpsskogen NR (flera sprida lokaler)
- Djupadal
- Rockhammar (två lokaler)
- Tåsta NR
- Sixtorp NR
- Dalbotorpsravinen

Bombmurkla i Sixtorps naturreservat.

De två sistnämnda lokalerna, Sixtorp NR och Dalbotorpsravinen NR tillkom under 2013. Inga bombmurklor hittade jag i Garphyttans Nationalpark, Sågaregårdens NR och ej heller i Östra Bor (Vagnhärad) där man för många år sedan har hittat bombmurklor. På den sistnämnda lokalen har arten förmodligen försvunnit, jag har under flera år besökt området och inte hittat fruktkroppar där.

Antalet bombmurklor som bildas under åren varierar kraftigt, jag antar att fruktkropparna bildas regelbundet och följer en viss för arten anpassad växtcykel men förekomsten är också beroende av gynnsamma väderleksförhållanden såsom temperatur och nederbörd.

Den rikaste växtlokalen för bombmurklor i Örebro län är Djupadal där det växte över 400 fruktkroppar året 2008. I hela landet var året 2013 inte speciellt gynnsamt för bombmurklan och mindre fruktkroppar än vanligt hittades.

I Rockhammar kontrollerade jag endast en växtlokal (intill Lillån) och trots ivrigt letande fanns där inga fruktkroppar alls.

I Mantorpsskogen och Djupadal hade vildsvinen skövlat marken där svamparna normalt växer och endast ett fåtal fruktkroppar överlevde angreppet. Jag har tidigare ansett att vildsvin inte äter bombmurklor, men måste kanske överge den teorin efter årets skövlingar.

Sommaren blev ovanlig "vacker" med mycket sol och ihållande torka. En del regnskurar i slutet av juni lockade snart fram de första kantarellerna. Längs Glomman i Örebro, noterade jag de första kantarellerna den första juli som dock efter endast en kort tid torkade bort.

I slutet av april besökte jag Svartkärr NR och fann där 55

exemplar av vätteros *Lathraea squamaria* (Löfgren rapporterar i Närkes Flora (sid. 587) en massförekomst av 500 exemplar inom och 200 exemplar utanför reservatet). Många skinnsvampar växte på de talrika torra lövträdstammarna. Från lokalen noterade jag snedpicka *Schizopora paradoxa* och tätgryнна *Resinicium bicolor*. Den sistnämnda är lätt att bestämma i mikroskop, den har stjärnformiga kristaller på tippen av spetsiga Cystider och rundade Cystider med ett kronliknande överdrag. Båda arter växte på lövved.

Tillsammans med mykologer från Dalbotorpsravinen. Stockholm och Västerås besökte jag Björnö, en ö i Mälaren utanför Västerås. Här finns en ädellövskog med speciellt ek och hassel. Mycket av ädellövskogen har man huggit bort för att göra start och landning säkrare för flygplanen från Hässle flygplats. Områden med gran och tall finns insprängt i skogsområdena. Även här var svamptillgången ganska god. Speciellt noterade jag koralltaggsvamp *Hericium coralloides* på en liggande multnande stock av asp samt igelkottsröksvamp *Lycoperdon echinatum* intill några ekar. Vanlig under hassel var saffransspindelskivling *Cortinarius olearioides*. Större kolonier av kamjordstjärna *Geastrum pectinatum*, fyrlflikig jordstjärna *Geastrum quadrifidum* och rödbrun jordstjärna *Geastrum rufescens* hittade jag i skogarna på den södra delen av ön. Den giftiga panterflugsvampen *Amanita pantherina* växte på ett flertal lokaler.

Dalbotorpsravinerna norr om Nora besökte jag flera gånger i år. Vid sidan av bombmurklan hittade jag en del andra intressanta arter. Längs ravinens botten rinner en bäck omgiven av sankmark. Lätt att stövlarna fastnar i gytjan när man vågar sig alltför långt ut till bäckkanten. Kullfallna granar och redan multnad ved gör området till en bra lokal för vedväxande svampar. Vid ett besök tillsammans med Berit Ragné och Rain Nylund noterade vi även en del kärlväxter: vanlig är gullpudra *Chrysosplenium alternifolium*, missne *Calla palustris*, linnea *Linnaea borealis*, kärarviol *Viola palustris* och björkpyrola *Orthilia secunda*. Längs stigen på ravinens södra kant såg vi många

Dalbotorpsravinen.

exemplar av tallört *Monotropa hypopitys* och knärot *Goodyera repens*.

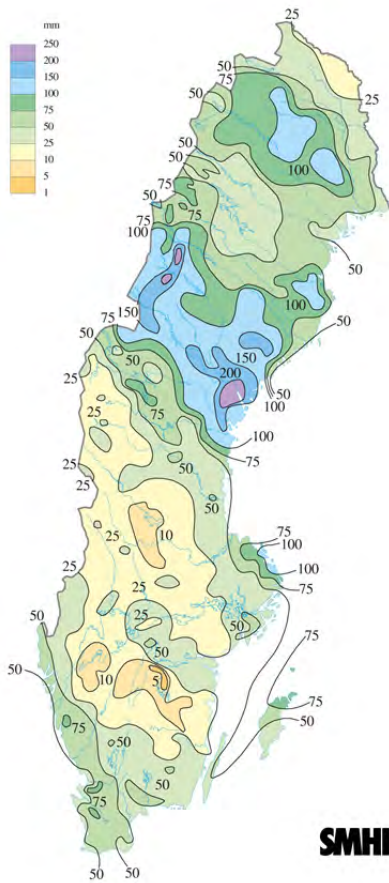
Av de hittade svamparna i ravinen vill jag endast nämna några och då speciellt de vedväxande arterna:

Brandticka *Pycnoporellus fulgens*, bitterticka *Oligoprus stipticus*, granticka *Phellinus chrysoloma* och gräddporing *Skeletocutis lenis* växte alla på granlågor längs bäckfåran.

Aspticka *Phellinus tremulae* växte på några levande och ganska grova aspstammar.

Sivert Juneholm, Claes Eliasson, Berit Ragné och Rain Nylund vid Östra Bor.

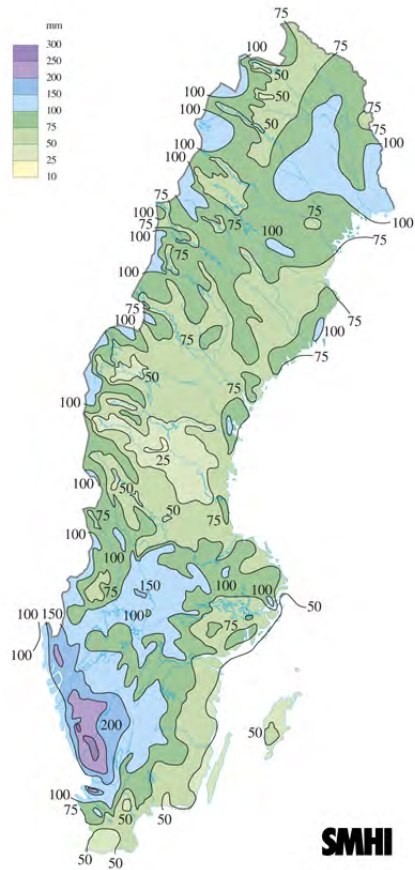

Månadsnederbörd för September 2013
(enl. SMHI klimatdata)

Alticka *Inonotus radiatus* fanns på många gråalar intill bäcken. Slingerticka *Cerrena unicolor* växte på en fallen stam av björk.

Bland alla noterade skivlingarna vill jag bara nämna några arter: sotrisika *Lactarius lignyotus*, spädrisika *Lactarius thejogalus*, spädkremla *Russula gracillima* och den vackra men vanliga ametistskivlingen *Laccaria amethystina*.

På de mera torra kanterna och på toppen av ravinen hittade vi: blomkålsvamp *Sparassis crispa*, giftspindelskivling *Cortinarius rubellus*, gulgrön kantmusseron *Tricholoma viridilutescens* och grön äggkremla *Russula olivascens*.

Månadsnederbörd för September 2012
(enl. SMHI klimatdata)

Bland sopparna noterade jag: gallsopp *Tylopilus felleus*, barrskogskarljohan *Boletus pinophilus*, grynsopp *Suillus granulatus* och sandsopp *Suillus variegatus*. I barrskogen hittade vi också en sammetsopp som var svårt att bestämma, förmodligen skall den heta *Xerocomus subtomentosus*. Arten har nyligen delats upp i ett flertal svårbestämda ”nya arter” såsom *Xerocomus ferrugineus* m.fl. nya arter (se litteraturförteckningen nedan).

På grund av den ihållande torkan i landet började jag ”avveckla” planerade svampaktiviteter för hösten, resan till den nordiska mykologiska kongressen i Finland såväl som en längre vistelse på Gotland ställde jag in. SMF:s Mykologivecka hölls i år i trakten av

Södertälje, i Hagabergs Folkhögskolas lokaler. Efter en viss tvekan bestämde jag mig att delta i mykologiveckan. Förvånansvärt nog var svampstillgången i de östra delarna av landet ganska god och på utställningsborden fanns många rariteter att beskåda. Jag noterade speciellt de många kollekterna av saffransspindelskivling *Cortinarius olearioides*, den tycks speciellt gynnas av varma väderleksförhållanden och förekom därför i år speciellt rikligt i våra lövskogar.

Jag deltog i en exkursion till Torön (Nynäshamn kommun). I bokskogen intill Herrhamra gård fanns bokkremla *Russula mairei*, mångfärgad kremla *Russula romellii*, rotnagelskivling *Xerulea radicata* samt kryddspindelskivling *Cortinarius percomis*. Längre söderut på Torön, på Reveluden noterade jag ovanlig många exemplar av tallblodrisk *Lactarius deliciosus*. En kvinnlig mykolog från Kina som var speciellt intresserad av riskor och blev mycket glad över att kunna samla in de fina exemplaren. Andra inte så vanliga arter jag hittade i de kringliggande skogarna där var puckelkremla *Russula caerulea* och längs stranden mild kamkremla *Russula pectinatoides*.

Senare under samma dag besökte vi det övergivna kalkbrottet Stora Vika som liknar våra kalkbrott vid Glanshammar och Dyrkartorp i Nora kommun. Längs stigen upp till brottet växte många rödskivlingar såsom grönnop-

Russula mairei.

ping *Entoloma incanum* samt gråblå nopping *Entoloma mougeotii*. Intill kalkbrottet invid stenmuren växte den oansenliga gråa sprickrussling *Rhodocybe caelata*. En huggorm skrämde mig när jag försökte samla in arten, men den var förmodligen lika uppskrämd som jag och den ringlade snart bort och kröp in i några sprickor i muren. En stor koloni av den sällsynta lärkslemskivling *Gomphidius maculata* fanns vid sidan av lärksoppen *Suillus grevillii* under några gamla lärkträd.

Föreningens planerade svampexkursion den 2013-09-01 ställde jag in eftersom det fanns för lite svamp i vårt närområde.

Senhösten bjöd inte på någon svamprikeedom, svamparna tynade långsamt bort och den annalkande kylan ”frystorkade” de sista hattsvamparna som hade kommit upp trots det torra vädret.

För en mykolog är dock svampåret därmed inte avslutat, många kollekt som ligger torkade på bordet ska bestämmas under höst- och vinterhalvåret innan det är dags att söka upp bombmurklelokalerna igen.

Litteratur

Knudsen H. & Vesterholt J. 2008: *Funga Nordica*.

Löfgren L. 2013: *Närkes Flora*.

Taylor A. & Eberhardt U. 2006: Släktet *Xerocomus* i Sverige. *Sveriges Mykologiska Tidskrift* 27(3): sid 35-48.

Lärkslemskivling *Gomphidius maculatus*.

Plattlumner *Lycopodium complanatum* i Närke

Lars Löfgren lars.lofgren.arboga@telia.com

Många fynd av lumrar i Närke är osäkert bestämda, bl.a. genom sammanblandning med cypresslumner *Lycopodium tristachyum* och mellanlumner *Lycopodium* × *zeilleri*. Se f.ö. Närkes flora (Löfgren 2013).

Osäkra uppgifter gällande plattlumner, mellanlumner eller cypresslumner:

Askersund Hammar Hargemarken 161 521, 1994 T. Andersson ss. ”cypresslumner”. *Lerbäck* Åsbro 1954 L. Larsson. Löckna 324 576 [Odenslund VSV-ut], tallhed, ungskog, rikl. på 300 m² S. Lindell 1982 (Hallin ms). Kassmyra 434 558, 436 548, 441 568, 443 558, 443 560, 444 557 samt flera lokaler N-ut, barr-, barrblandskog och tallhed 1987–1989 (Hallin ms, Nilsson ms, l).

Vidare utredning förtjänar också flera näraliggande lokaler Ö om Tripphultssjön: 449 552, 451 550, 454 546, 456 553 (Nilssons 1978, Hallin ms).

Lekeberg Kristbro I skogen NÖ om Svartå bruk flerstädes K. Kjellmark (Hedera 1886 ss. *Lycopodium compl. b. Chamaecyparissus*); Qvistbro (C. J. & C. Hartman 1889, oviss bestämning enl. Samuelsson 1919 s. 247).

Osäkra uppgifter som med kännedom om ståndortskraven i Närke troligen gäller plattlumner:

Askersund Askersund Stadskvarnen (Trolander 1888); E. Lindblad (Broddeson ms). Aspa jernbruk 1866 (Wahlstedt 1867). Stenboda resp. Bergshult (båda Stalin ms 1916). **Hammar** (Segerström 1932: ”ej sedd av mig”). *Lerbäck* (Segerström 1932: ”ej sedd av mig”). 500 m SV om Åssböle 364 680, 60–70 ex [bladrossetter?] 1990 M. Jameson.

Laxå Ramundeboda ”Laxå, vid en genväg från Saltängen till Hjulåsen till vänster om vägen omkring 8 minuters väg från Saltängen” och ”Laxå, till vänster om vägen Lassåna-Hjulåsen strax innan man kommer till högsta backkrönet, nära vägen, ymn.” (Steyern ms 1901).

Hallsberg Bo Sättrasjön, stigvinkel 1964 G. Karlén (Hallin ms). Deje 390 813, 1 000-tals [bladrossetter?] på 30 m² 1985 P. O. Führ (Hallin ms).

Kumla Hardemo allmänning [i *Viby*?] (A. Nilsson 1893).

Lekeberg Hidinge Kring Runsåsen (Hartman 1866).

Karlskoga Knista Kring Willingsberg (Hartman 1866).

Örebro Almby På Almbyåsen (Hartman 1866). *Asker* Kring Sännefallet (Hartman 1866). *Norrbyås* ”Ormestad: Närby ås ... ej ymn.” (Gyllenhaal ms 1774). ”Ormestad-Ökna-Almbro-Gryt-Norrbyås: ett enda ställe” (Gyllenhaal ms 1774). *Örebro* Kringlan vid Hagalund och vid vägen till Vena (Hedera 1887); före 1927 E. Lindblad (Broddeson ms).

Övrig sannolik plattlumner:

Askersund Askersund Landsförsamlingen 1889 E. Björkman (LD, S). Åvik 1870, 1872 (Trolander 1888, LD, UPS). Sörbytorp 1934 C. G. Lillieroth (LD, UPS). **Hammar** Dölpan 111 374, tallskog, 15 ex 2003 I. Karlsson (Nilsson ms). *Lerbäck* (Junell 1971). *Samuelsbygget* 311 583, vägbryn mot ung tallskog, 30 m² 1982 (Hallin ms). *Kilslund* 325 576, 325 577 tallskog 2002 T. Andersson/KNi. *Odenslund* 327 584, 327 585, 329 584, 329 589, lavtallskog 2002 T. Andersson, B. Svensson/KNi. *Dytaget* 380 543, kraftledning 1984 (Nilsson ms). *Hylletorp* 401 558, 1981, utgången 1995 (Nilsson ms). *Önnabo* 300 592, 10 ex 1979 (Nilsson ms); slutningsfot 75 m från vägskalet 1980 (Hallin ms). *Torpsjön* 281 727, 1981 (Hallin ms). *Fula kärret* 292 630, barrskog 2002 (Skogsstyrelsen). *Snarvlunda* Sjöfallet (Ekholm & Hallin 1980b). *Ramshult* 401 400, mossig barrskog 1999 Nilsson (OREB).

Laxå Ramundeboda Stora Lassåna 1906 (LAXÅ). *Skagershult* (Junell 1971). *Bergshult* 1916 A. Stalin (GB, UPS/CBI).

Hallsberg Hallsberg På och vid stenar på sluttningen av sänkan 400 m V om Karlslund 1961

U. Starbäck (S). Lindgölsmossen 413 698, bergknalle, mer än 10 ex 1971 (Dalhielm 1985). Kikabygget 420 688, 1980 (Hallin ms). Skymossen vid järnväg på moränbank 1982 (Dalhielm 1985). *Sköllersta* Deje 1974 Holmer (OREB). *Svennerud* Skogaholm 1869 Hartman (UPS). Kamperhult 1940, 1942 Kjellmert (GB, LD, UPS, S/IKu); E. Lindh (UPS). Vredstorp 1942, 1944 Kjellmert (LD, UPS, S). Vid väg N om Bjurhultasjön nära sockengränsen (Kjellmert 1947). 800 m ÖSÖ om Johannesberg på diabasklippa (Kjellmert 1947). Stig V om Vredstorp (Kjellmert 1947); 1952 U. Starbäck (S). N om torvmossen vid landsvägen S om Hjertasjöns Ö-spets 1955 U. Starbäck (LD). Stakgölsmossen, tallskog 1980 (Dalhielm 1985). Gubbhult (Kjellmert 1947); 397 703, 401 698, 1981, 1988 stig, 1,5 × 1,5 m, S om andra stolpen efter Gubbhult (Hallin ms). *Viby* 1940–1950-talen (Blomqvist ms). Tallmo vid nordänden av Bläckkärrrets västra del 450 551, 100 m NV om stigkorsning 1989 (Jansson 1990, Jansson ms 1989).

Kumla Kumla (Junell 1971). Järsjöhallar 1913 G. Hjort (LD, UPS, S).

Degerfors Nysund Ölsboda, i skogen mellan Viken och Gräsnäset 1872 C. Hartman resp. R. Hartman (UPS).

Lekeberg Hidinge (Junell 1971). Rastorp 1919 T. Hellsing (UPS). Klippsluttning 400 m S om Rännarfallet 1934 Broddeson (S). N om Lunnasjön 718 438, gammal mossrik granskog, delvis ymn. 2 m² 1996 !. *Kvisbro* (Junell 1971). Torhyttan 623 294, 1 200 m N om Torntorp, Ö om landsvägen 1997 B. Ragné.

Karlskoga Knista 5 kartprickar, senare än 1979 (O. Nilsson 2008): 688 366 N om Dammviken, 722 355 Bäcktorp, 726 364 Flatlandsmossen, 770 375 N om Nordändan, 770 386 Ö om Fräkenmossen. Villingsberg, nära torpet Torrbo 1874 Hartman (UPS). NV om Gäddjärnen 774 368, storblockig granskog 1996 !.

Örebro 1859 O. Drake (S); 1896 A. C. Jansson (OREB/ELj). *Almby* (Junell 1971). Markskogen (Hedera 1887); 1889 J. Eriksson (S); 1923 G. Svensson (GLANSH). *Asker* (Junell 1971). *Axberg* (Junell 1971). Dylta skog 1861 (Hartman 1866, UPS). Hesselby 1870 Anonym (OREB). 700 m SV om Danielsvall 833 716, enst. 1989 L. Carlsson (OREB). 500 m NÖ om Anneberg 856 714, enst. 1989 L. Carlsson (OREB). Bölam 881 726, blandskog, enst. 1991 L. Carlsson (OREB). Seltorpsjön 855 662, 1999 !. *Glanshammar* Skogen N om Nytinge 1874 Hartman (UPS). Hagafors 812 735, gammal barrskog 1957 (Nilsson ms, OREB). Röne 815 736, 1957 (Nilsson ms). Sättertorp 815 777, L. Carlsson & Nilsson (Nilsson ms). Laxmossen 830 777, 832 780, L. Carlsson (Nilsson ms). Nordlund 837 757 L. Carlsson & Nilsson (Nilsson 1986). Karsjön 840 775, NÖ om Skumparberget nära sockengränsen, 2 lokaler 1960, 1963 (Nilsson ms). Mossbromossen 853 798, 857 804, L. Carlsson (Nilsson ms). *Kil* Ullaviklint 1894 A. Ekstedt (GB). *Lillkyrka* Kärsta skog strax S om Glanshammars häradsallmanning 1923 N. Kierkegaard (S). Skogen V om Fågeludden 1924 N. Kierkegaard (OREB). Kärsta skog 1931 C. Kirkegaard (EKEB); Kärstaskogen N om Korsmossen 1933 (N. Kierkegaard, UPS). *Mosjö* Mosås 1889 C. E. Aurell (OREB). *Rinkaby* Kilbergsmossen 811 716, 1960, senare utgången H. Gustavsson (Nilsson ms). Ramstena 808 728 H. Gustavsson & Nilsson (Nilsson 1986). Mantorp, Kallmossen 812 705, 812 708 L. Carlsson (Nilsson ms).

Lindesberg Götlunda Sjömo 1867 Blomberg (LD, UPS). Skogen N om kyrkan 1875 Hartman (UPS).

Litteratur:

Löfgren, L. 2013: Närke flora. SBF-förlaget, Uppsala.

Plattlummer.
Foto: Björn Nordzell.

Insektsfångande växter

Text och bild: Björn Nordzell.

En liten grupp växter har utvecklats till att klara en del av sin näringsförsörjning genom att fånga och bryta ner insekter. Här följer en genomgång av de tre släkten som tillhör denna grupp och förekommer i Sverige.

Det vanligaste sättet för de flesta arter inom växtvärlden att på egen hand klara sin näringsförsörjning är genom upptag av näringsämnen genom rotsystemet och via fotosyntes med hjälp av bladens klorofyll och solenergi. Några arter klarar sin försörjning som parasiter genom att stjäla alla behövliga näringsämnen från en värdväxt. Halvparasiter nöjer sig med att ta till sig vatten och närsalter från värdväxten och klarar kolhydratförsörjningen med hjälp av egen fotosyntes. En liten grupp växter har utvecklats till att klara en del av sin näringsförsörjning genom att fånga och bryta ner insekter. I Sverige finns tre inhemska släkten som tillhör denna grupp - tätörter, sileshår och bläddror.

Släktet tätörter *Pinguicula*

Våra svenska arter, tätört *P. vulgaris*, dvärgtätört *P. villosa* och fjälltätört *P. alpina*, har bladrosetter med stora, helbräddade blad som ligger tätt tryckta mot marken. Bladens översidor är täckta med

glandelhår av två slag – skaftade som avsondrar ett slemmigt sekret och oskaftade som kan avsondra såväl ett proteolytiskt enzym som en organisk syra som kan absorbera vattenlösliga äggviteämnen. En insekt som slår sig ned på ett blad, fastnar och kvävs i slemmet varefter mjukdelarna bryts ner och absorberas. På så vis kan växten tillgodogöra sig ett tillskott av kväve. (Vanlig) tätört, som för allmänheten nog är den mest välbekanta av våra insektsätande växter, finns i hela landet och växer på fuktig mark vid sjö och älvstränder, i myrmarker och på fukthedar. Den blåviolettera kronan är tvåläppig och har sporre. Ur vecket av bladrosettens översta blad utvecklas efter blomningen ett nytt rosettskott samtidigt som den ursprungliga bladrosetten dör. På den nya rosetten utvecklas i sin tur en vinterknopp, som till nästa år ger upphov till en ny bladrosett.

Fjälltätörten liknar i allt väsentligt tätörten men har vit, gulfläckig krona med bred gul

Tätört.

Fjälltätört.

sporre. Blomman saknar nektar. Arten har sin huvudutbredning i fjälltrakterna men förekommer, märkligt nog, även på Gotland, dit den sannolikt invandrat efter istiden från öster. Växer på kalkrik sand och torv i fuktig miljö.

Den minsta, mycket obetydliga och svårupptäckta dvärgtätörten, endast 3-5 cm hög, har också sin hemvist i våra fjälltrakter men har en större utbredning än fjälltätörten. Blomman är blekt blåviolett med gula streck i svalget. Är till sin växtplats mer specialiserad än sina släktingar, växer enbart på tuvor av vissa vitmossearter. Bladen är ofta mer eller mindre täckta av mossan. Vinterknoppen utvecklas hos denna art redan på den första bladrossetten och före blomningen.

Släktet sileshårväxter *Drosera*

Sileshårväxterna fångar insekter på ett sätt som liknar tätörternas men med mer aktiv och raffinerad teknik. Bladen hos våra tre arter rundsileshår *Drosera rotundifolia*, storsileshår *D. anglica* och småsileshår *D. intermedia* är rikligt försedda med glandelhår på bladens översida – korta centralt på bladskivan, betydligt längre utmed kanterna. Glanderna utsöndrar ett vattenklart, segt slem som ligger kvar som små glänsande droppar ("soldagg" i äldre botanisk litteratur) och som tycks attrahera små insekter av olika slag. Glandelhåren kan utföra rörelser utlösta genom mekanisk och kemisk retning. När en insekt slår sig ned på en bladyta fastnar den i det sega slemmet. Ju mer de kämpar för att komma loss desto mer nerkletade blir de av slemmet. Trachéerna täpps till så att insekten slutligen kvävs. När några körtelhår kommit i kontakt med insekten böjer sig de kring sittande håren in mot offret. Är retningen tillräckligt kraftig börjar hela bladskivan rulla ihop sig. Är bladet långsträckt som hos storsileshår rullar bladskivan sig runt insekten. Med hjälp av de enzymer som utsöndras från glandlerna upplöses sedan bytet så att växten får ett kvävetillskott. Efter avslutad måltid rullar bladet åter ut sig och den engagerade delen av bladytan torkar upp, så att osmältbara delar – vingar, ben och andra kitinhaltiga delar – kan avlägsnas med vindens hjälp.

Droseraarterna växer på fuktig mark, vanligen på vitmossemattor. De vita blommorna sitter i ensidig samling, öppnar sig endast i solsken.

Storsileshår.

Såväl rundsileshår som storsileshår förekommer i hela landet, småsileshår finns bara upp till Dalälven med tillägg för kustnära trakter i södra Norrland. Arterna kan lättast

Rundsilesår.

skiljas åt med hjälp av bladens utseende. Rundsilesår, har som namnet anger, runda blad, storsilesår mer långsmala, 4-8 gånger så långa som breda, medan småsilesårets blad är hälften så långa i förhållande till bredden. Det kan vara svårt att skilja småsilesår från småväxta exemplar av storsilesår, men en viktig särskiljande karaktär hos småsilesår är att stjälken utgår på undersidan av bladrossetten och bildar en kraftig båge vid basen.

Släktet bläddror *Utricularia*

Det tredje insektfångande släktet är bläddror med våra svenska arter dvärgbäddra *Utricularia minor*, dybläddra *U. intermedia*,

blekbläddra *U. ochroleuca*, sumpbläddra *U. stygia*, vattenbläddra *U. vulgaris* och sydbläddra *U. australis*. Bläddror är vattenväxter med sinnrika fångstapparater. De förekommer i så väl näringsrikt som näringsfattigt vatten och är fritt flytande med avsaknad av rötter. Insektsfångsten sker med hjälp av små blåsor, som i princip har samma konstruktion och funktion hos alla arter men växlar i storlek – 0,4-3 mm. Blåsorna är halvklotformiga och har en öppning, som kan stängas med ett tättslutande lock. Vid mynningen finns några styva borst, som fungerar som sensorer. På den yttre ytan finns glandelhår, som kan absorbera och utsöndra vatten från blåsans inre. Undertrycket som uppstår i blåsan leder till att väggarna buktar in. Då en vatteninsekt eller ett litet kräftdjur kommer i kontakt med borsten vid blåsans mynning öppnas blåsan blixtnsabbt så att insekten suges in varefter locket lika snabbt sluter till. På samma sätt som hos tätörter och silesår upplöses sedan insektens proteinhaltiga delar av enzym.

Dybläddran har fångstblåsorna placerade separat på vertikala skott medan övriga svenska arter har horisontella skott där bladflikar och fångstblåsor sitter blandade. Dvärgbäddra, dybläddra och vattenbläddra förekommer vanligt och har stor utbredning i landet, övriga arter är mer lokalt förekommande. Samtliga arter har gula eller blekgula blommor, som sticker upp över vattenytan. Övervintringen sker med vinterknoppar som bildas på skottspetsarna i slutet av sommaren.

Småsilesår.

Dvärgbläddra.

Dybläddra.

Den förvildade flugtrumpeten

En införd och förvildad art är flugtrumpet *Sarracenia purpurea* som växer i blöta vitmossekärr på några enstaka lokaler i södra Sverige. Bladen, som är vackert rödådrade, är omvandlade till formen av en kanna. Ett bräm bildar ett lock över den några mm breda öppningen. När en insekt, lockad av väldoft, försöker ta sig in mot lockets bas har den gjort sitt livs misstag. Ytcellerna i bägarens övre del är blankpolerade och insekten rutschar ner för tvärbranten som på ett isbelagt tegeltak. För säkerhets skull är rutschkanans nedre delen försedd med styva, bakåtriktade hår som omöjliggör alla flyktförsök. I botten finns en kläbbig vätska. Insekten upplöses som hos de andra insektfångande växterna av proteinnedbrytande enzym.

Det kan verka egendomligt att dessa insekts-

fångande växter, som har näringsabsorberande rötter, klorofyll och fungerande fotosyntes, är beroende av detta extra närings-tillskott. En förklaring är att de landväxande arterna har ett dåligt utvecklat rotsystem och växer på mycket näringsfattigt underlag. De vattenlevande arterna kan även växa i mer näringsrikt vatten men saknar helt rötter. Ett exempel – bland många andra – på hur evolutionen har tillskapat arter med egendomliga och komplicerade livsmönster.

Litteratur

- Lagerberg, T. 1947: *Vilda växter i Norden.*
 Mossberg, B. & Stenberg L. 2010: *Den nya nordiska floran.*
 Skottsberg, C (red) 1932-1940: *Växternas liv.*
 Widén, M. & Widén, B. (red) 2008: *Botanik.*

Flugtrumpet.

Blomma av flugtrumpet.

Kallelse till Årsmöte i ÖLBS 2014 Söndag 23 februari kl. 15.00

Plats: Ideellt utvecklingscentrum, Slottsgatan 3, Örebro. **OBS! Ny lokal!**

Efter årsmötesförhandlingarna håller Arne Holmer föredrag under rubriken "Möten med växter och djur i Afrika".

Program 2014

Håll utkik efter kompletteringar i kommande nummer av T-Veronikan och på föreningens hemsida www.olbs.se.

Inomhusmöten

15 januari Arbetsmötena i herbariet återupptas för säsongen. Herbariemötena äger alltid rum på onsdagar kl. 15-20, i Narva i Grenadjärstaden i Örebro.

18 januari Owe Nilsson berättar om naturen i Venezuela och Brasilien. **Obs!** lördag kl. 14.00, Ideellt Utvecklingscentrum, Storgatan 24, Örebro.

6 februari Per Erik Persson berättar och visar diabilder: De stora fria norrlandsälvarna. Kl. 18.00, Ideellt Utvecklingscentrum, Storgatan 24, Örebro.

23 februari Årsmöte, se ovan.

29 mars Daniel Gustafson berättar om aktuella naturvårdsprojekt i Länsstyrelsens regi. Kl. 15.00, Ideellt Utvecklingscentrum, Slottsgatan 3, Örebro. **Obs!** Ny lokal!

Exkursioner

28 maj Kvällsexkursion till Venakärret, där Åsa Forsberg från Länsstyrelsen berättar om det pågående naturvårdsprojektet Reclaim. Samling kl 18.00 i Älvhyttan, kl. 17.00 vid Svampen i Örebro.

Slutet av maj eller början av juni Vandring kring Gårdsjötorp och Hyttebacken i Kilsbergen. Ledare Mats Rosenberg och Rain Nylund.

1 juni Vandring i Herrfallsäng, en riktig försommarlokal med bl.a. kungsängsliljor. Ledare Arne Holmer. Samling kl. 10.00 vid Scandic Västhaga, Örebro.

15 juni De Vilda Blommornas Dag arrangeras. Program i kommande nummer.

27 juli Vi besöker några botaniska pärlor kring Götlunda och Hästnäs. Samling kl. 9.00 vid Svampen, Örebro.

Augusti Fagertärn - hur många röda näckrosor blommar denna säsong?

20 september Svampexkursion till Kärneområdet norr om Karlskoga. Samling vid Sjöviksplan i Karlskoga kl 10.00. Samling i Örebro 9.00 vid Scandic Västhaga.

Tidig oktober Mossexkursion. Ledare Michael Andersson.

Vi kommer också att göra ett nytt försök att besöka Tåkenön under sommaren.

Örebro Läns Botaniska Sällskap

ÖLBS ändamål är att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom botanikens olika grenar, att utforska floran inom länet och att verka för skydd av växtlokaler och växtsamhällen. ÖLBS är anslutet till Svenska Botaniska Föreningen.

Styrelse

Ordförande

Per Erik Persson Gamla Viken 217
713 92 Gyttopp, tfn 0587-704 06
pererikpersson.gamlaviken@telia.com

Vice ordförande

Daniel Gustafson Östra Vintergatan 48
703 43 Örebro, tfn 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Sekreterare

Inga Hedgren Stensoppsvägen 1
705 95 Örebro, tfn 073-994 60 16
inga.hedgren@telia.com

Kassör

Herbert Kaufmann Sofiebergsv. 6
702 29 Örebro, tfn 019-24 61 94
hekau@bredband.net

Ledamöter

Berit Ragné Odengatan 2
713 32 Nora, tfn 0587-109 11
berit.ragne@gmail.com

Owe Nilsson Utterbäcksvägen 10,
691 52 Karlskoga, tfn 0586-72 84 78
owe.kga@telia.com

Elisabet Kocken, Hammarby 651,
705 92 Örebro tfn 019- 28 21 29
nilsson.kocken@telia.com

Suppleanter

Ingevi Fall, Tempelkärrsv. 25
702 30 Örebro, tfn 019- 24 04 82
tfn 070-319 59 75, ingefall@telia.com

Rain Nylund Drottning Kristinag. 13
713 32 NORA, tfn 0587-143 02
rainnylund@hotmail.se

Organisationsnummer

875001-7298

Adress

Korrespondens ställs till ordföranden.

Medlemsavgift 2014

Ordinarie medlem 150 kr.
Famijemedlem 75 kr (ej *Veronikan*).
Avgift inbetalas till
Plusgiro **64 26 24-1**.

Glöm ej att ange namn när ni betalar medlemsavgiften. Vi är också tack-samma om ni meddelar oss era adress-ändringar.

Veronikan

Årgång 18 nr 4/2013

Ordföranden har ordet	3
Till minne av Ingrid Engström Arne Holmer	4
Bevis för mistelns obrutna förekomst i Sverige Claes U. Eliasson	5
Jubileumsexkursion till Harge uddar Elisabeth Kocken	8
ÖLBS firade sin 50-åriga tillvaro i Sixtorps naturreservat Arne Holmer	10
Svampnotiser 2013 Herbert Kaufmann	12
Plattlummer i Närke Lars Löfgren	16
Insektsfångande växter Björn Nordzell	18
Program 2014	22

